

Ukrcaj na brodu »Knez«

Josip Splivalo, S. Francisco - Cal.

Jednog dana poslije dolaska u Split dobijemo naredbu, da odmah otplovimo za Soltu, gdje se jedna talijanska škuna bila nasukala. Čim smo tamo stigli, odmah smo se debelim konopom privezali za škunu i počeli voziti, da je potegnemo. Mučio se i naprezao mali »Knez«, da opošteni svoj obraz i dade još jedan dokaz svojim vlasnicima, da je dobar i jak. Škripao je, trzao se, naprezao, ali siromah, bio je nejak. Poslije nekoliko teških napora nije nam uspjelo niti centimetar maknut je, i tako smo se posramljeni ranije povratili u Split nego što smo očekivali. Čudno su nas ovako pokisle Rogačani gledali i podsmijavali se, a mi smo se i dalje držali pomalo važno, barem za izgled. A lijepa parica je dragim brodovlasticima izbjegla. Ali ni dalje im nije vrug dao mira i nastojali su da omaste brk i na najmanjem poslu. Jednom smo po našem dolasku u Split išli u Supetar da prevezemo neko mrtvo tijelo. Malo vremena poslije nego smo stigli u Supetar do našeg broda dođe velikij sprovod. Lijes su nosile mlade djevojčice obučene u bijelo i s velom na glavi, kao da idu na vjenčanje. Odmah sam pomislio, da je to pogreb jedne djevojčice, jer takove su smrti u malim mjestima uvijek predmet opće žalosti i tuge. Obično se reče: »Ode mlada kao cvijet«, »prelomi se mala svijetla«, ili nešto tako. Uvijek se sve najljepše o njoj govori. Jer uvijek onaj koji umre je najbolji, najljepši, najmiliji. Eto, tako će biti bila i ova pokojnica, čija je smrt i nas mornare dirnula. S nama se u Supetru ukrcalo nekoliko osoba među kojima i jedna ucviljena žena, sigurno majka. Za cijelo vrijeme vožnje ona je sjedila u žalosti u salonu. Među ostalima koji su bili u salonu, bio je i jedan gospar. Ovaj mi naredi da donesem čašu vode za tužnu majku. Ja skočim do prove i iz jednog tanka zgrabim vode i odnesem je u salon. Kad sam je donio bez tanjurića, ovaj me vajni »gospar« oštro pogleda i reče mi, da sam magare. Nije mi rekao jednostavno magare, već je tome nadodao nekakav pridjev, kojeg se danas ne sjećam. I doda, da kako to nosim čašu vode jednoj gospođi kao da to nosim jednoj seljanki. Bio sam se obiknuo još iz prošlih ukrcaja da me zovu »porco

de mulo«, ali je ovo bio prvi put da me netko na ukrcaju nazvao »magare« i to sa pridjevom što je za mene bilo više smiješno nego uvredljivo. Sjećam se još i danas izgleda ovog »gospara«. Nije bio visok, bio je zdepast, napuhnut s velikim crnim očima. Poslije sam ga vidao u Omišu, gdje je cijelo vrijeme rata bio, kako se onda govorilo, dobro dekovan, kao komandant nekog vojničkog odreda u vrlo važnoj ratnoj bazi Omišu. Po cijeloj Dalmaciji, koja je bila nekakav front, bilo je ovakovih ljudi, koji su znali dobro podmititi, da se zaklone, dok je siro-tinja na frontu ginula.

Ja sam donekle bio obiknuo na ovaj moj tranta-tranta dosadni život na malom brodu. Radio sam od jutra do kasne večeri. Ako za čas nije bilo redovnog rada, kapetan bi me poslao van da mu nešto kupim ili mu učinim nekakovu uslugu za njegove prijatelje u Omišu. Maldane bi me svakog dana slao da mu kupim duzinu cigara »Porto Rico«, jer je on ovakove cigare uvijek pušio. Najteže je za mene bilo kad bih morao kapetanu čistiti cipele i to još na njegovim nogama. Takav rad sam osjećao uvredom i poniženjem. Ma da sam svoj posao vršio prilično marljivo, ipak sam slutio, da je bilo nešto neriješena između kaptana Miće i mene. Ali nijesam znao što. Slutio sam da mi je nešto htio reći, ali nije mogao. I ako sam bio dijete, imao sam razvijen osjećaj, da motrim i poznavam ljude. Ta i pseto ima osjećaj za gospodara, ima razvijen instinkt, shvaća što mu želi gazda reći i da li je na njega ljut. I ja sam kao psić njušio njegov stav prema meni. Ali nije se usudio reći mi, već mi jednog dana poruči po mom drugu Luki Lupisu. Luka me posavjetova, da bi za mene bilo bolje naći rad na nekom parobrodu gdje mi ne bi bilo potrebno kuhati i vršiti toliko raznih dužnosti. Ja sam odmah shvatio što je na stvari i da se za mene nešto neugodno kuha. Pomislio sam, da ja moguće nijesam dostojan ovog krasnog poljičkog broda. Ali zaboga, ja sam već bio ukrcan na velikom putničkom parobrodu »San Marco«, koji je bio jedan od najluksuznijih brodova u ono vrijeme. Na njemu, nijesam imao nikakvih neprilika izvan mržnje

što sam bio Dalmatinac budući da su na društvu »Istria — Trieste« bili ukrncani jedino Tršćani. Poruka Lukina vrlo me iznenadila i duboko uzrujala i u sebi sam izrekao nekoliko debelih proti braći Ivanišević, koje nijesam volio ni cijenio kao pomorce. Uvijek sam ih smatrao gulikožama i prostim trgovcima vinom.

Ova namjera, da se »Knez« riješi mene, nije u stvari bila želja kapetana Miće. Kako sam kasnije doznao, to je bila želja braće Ivaniševića, jer su oni željeli, da udovolje svom bratu Marku, popu u Podgori. On je tražio, da se na moje mjesto postavi jedan dječak iz Podgore. Dječaku je bilo ime Ivan Nola, ja sam ga poznavao, jer je nekad živio sa svojim roditeljima u Vignju i istu smo pučku školu pohađali. Ipak don Marku nije išlo za rukom ovaj put, jer ja nijesam tražio iskrcaj s »Kneza«, a kapetan Miće me ne bi bio nikad svojevolumno iskrcao, jer je bio zadovoljan sa mnom i moje je roditelje poznavao i poštivao.

Uvijek je oko nas bilo nešto nova, bilo je živih događaja. Ako ne na našem brodu, bilo je na drugim brodovima. Ako nije bilo nova u Omišu, bilo je u Splitu. Za prvi put sam u svom životu čitao naše novine. Bilo je to splitsko »Naše jedinstvo« i zagrebački »Ilustrovani list«. Te naše novine bile su za mene senzacija i to me jako veselilo. Prosto sam ih gutao. I putnici su za mene bili vrlo interesantni. Bio sam za prvi put ukranc na brodu sasvim među svojim narodom, među seljanima i građanima. Ustvari to je bio moj prvi dodir sa svojim narodom kojega nijesam ni najmanje poznavao, ali za kojeg sam duboko osjećao. Donekle ni jezik, kojeg sam slušao naokolo, nijesam mogao lako razumjeti. Tek sam pomalo u to ulazio. Malo sam među putnicima čuo govoriti talijanskim, izvan neke omiške gospode i nekih ljudi i žena koji su bili zaposleni u tvornici »Sufid«, jer je tu radilo dosta stranih tehničara.

VII ZAMRAČENO POLITIČKO OBZORJE

Naša je pruga vozila dosta normalno, ali jednog jutra kad smo stigli pred Split, opazismo da su zastave podignute na pola stijega i da su po državnim zgradama izvišena nekakva velika crna suknja. Još prije nego smo u obalu pristali, lučki pilot nam s obale izda naredbu, da i mi stavimo zastavu na pola stijega. Čim smo pristali u obalu uskoro do nas dopre vijest da je prijestolonasljednik sa suprugom umoren u Sarajevu. Na obali je svak izgledao prestrašen, nije bilo onoliko žamora, kao što je običan kad parobrod dolazi ili pristane u obalu. Svak je tihim glasom govorio kao da se glasno govoriti od nečega strahio, kao da je bilo vrlo tajno ono što je govorio. Ja sam, kao i moji drugovi kad smo bili mali dječaci, čuo govoriti i pripovijedati o ratovima, ali rat još nijesmo bili doživjeli. Čuo sam ljude govoriti o ratu, o Srbiji, o Austriji, o Njemačkoj, i o drugim državama, ali o svemu tome ja ništa nijesam razumio. Kapetan Miće i njegov sin, odvjetnički pripravnik u Splitu, kao i njihovi prijatelji, nakon ove vijesti razgovarali bi u salonu o prilikama u svijetu koje su nastale nakon atentata u Sarajevu. To su bile one tipične provincijske mudrolije, nagađanja i kombinacije. Svaka druga riječ je bila Srbija. Ja bih načulio uši da nešto čujem, pričujem, ali bi mi uvijek kazali da idem vanka vršiti svoj rad. Sigurno ih je bio strah da ja nešto čujem što se nije smjelo govoriti, a što bih ja, balavac, mogao vani izbrbljati i njih u nepriliku svataviti. Kasnije mi je kapetan Miće popularno protumačio što je na stvari u svijetu, i da lako može doći do rata. On mi je to kazao lijepim riječima, kao otac sinu, i preporučio da nigdje i ništa o tome ne pripovijedam, jer da su ovo vrlo opasna vremena. Na licima pučanstva moglo se lako opaziti duboku uznemirenost i strah. Vidio sam grupice ljudi koji su razgovarali u strahu i gledali naokolo kao što čine psi ili mački kad nešto od domaćice ukradu. Istog dana kad je izvršen atentat »Naše jedinstvo« je izašlo s velikim crnim rubom. Urednik »Našeg jedinstva«, Stražićić bio je zaista veliki austrofil. Na našem parobrodu neki su putnici, oni naivniji i brbljaviji, još donekle govorili otvoreno, čak sam čuo i primjedbe protiv Austrije, a neki su opet otvoreno i glasno govorili da je svemu kriva Srbija. To je sve u meni stvaralo priličnu zbrku i nijesam ništa pravo razumio. Sve što se zbivalo bilo je daleko od mene, od mojih misli. U pučkoj školi nijesam upravo ništa učio o Srbiji, jedino što sam znao bilo je, da su seljaci u Srbiji gojili dobre svinje, čije se meso prodavalo po cijeloj

Evropi. Moje je uho međutim primalo razne političke pouke. Tako sam shvatio, da je na Balkanu bilo ratova tako često, da je nesretni narod mogao ići na rad u baštinu noseći pušku koju nikad nije smio ostaviti. Tuđi i domaći interesi uvijek su stvarali ratove među Balkanske narode, jer su ljudi od interesa guliili kožu i cijedili krv radnim Balkanskim narodima. Pomoću izdajica i lopova, lako je onima u Beču, Berlinu, Parizu, Rimu i Londonu osiromašivati narod i izazivati ratove na Balkanu. Sa čestim ratovima im je uspjelo spriječiti bratsko sporazumijevanje. Eto takove su se misli čule od rodoljuba, pretežno mladih ljudi. A ja sam to pio i uživao. A bilo je i onih, koji su očekivali da će Austrija navaliti na Srbiju i u kratko je vrijeme slistiti. Vremena su bila kritična i vrlo ozbiljna. Čovjek se osjećao kao da je na svijet naišla tmina eklipse sunca i da je sunce zauvijek nestalo. Odmah je nastalo hapšenje istaknutih ljudi, to jest onih koji su bili u sumnji radi svog jugoslavenstva.

Jednog dana nakon što smo stigli u Omiš, dobili smo naredbu da s omiškim pučanstvom i glazbom krenemo prema Braču ususret povorci austrijskih ratnih brodova, koji su nosili i pratili leševe austrijskog prestolonasljednika i njegove supruge. Austrijska vlada je bila odlučila da se prenos vrši od Metkovića do Trsta preko mora a odatle željeznicom u Beč. Jedan dio austrijske mornarice bio se sakupio na Malome moru, nedaleko poluotoka Pelješca i u blizini ušća rijeke Neretve. Leševi su bili doneseni željeznicom iz Sarajeva do Metkovića, a iz Metkovića Neretvom na more. Tu se na Malom moru velikom pompom ukrkali sa palube jedne torpiljarke dva kovčega na krstaricu i poverka ratnih brodova je krenula put Trsta. Ali mjesto da ide ravno u Trst preko otvorenog Jadranskog mora, konvoj ratnih brodova je lagano vozio među Dalmatinskim otocima. Tako je i naša ploveća, više znatijelna nego tužna, omiška svita imala prilike da prati ovaj početak svršetka jedne velike vlasti.

Brodovi su plovili nedaleko Brača i kapetan Miće je naš brod zaustavio tako da ratni brodovi prođu između nas i otoka Brača. Kad smo ostavili Omiš, na brodu je vladao veliki žamor, jer se svak vladao kao da se išlo na neki veseli izlet. Ali što smo se bliže približivali povorci ratnih brodova, to je sve mirnije na našem brodu postajalo tako, da se na kraju nije ni riječi čulo. A trebalo je biti oprezan, jer smo na brodu imali žbira i žandara. Glazba je na krmi bila spremna da odsvira posmrtni marš. Brodovi iz pratnje prošli su pored nas, a kad se približio brod na kojemu su bili leševi glazba je tužno zasvirala. Na ratnim brodovima je vladala grobna tišina. Samo se čulo klopota strojeva i buka koju su ratni brodovi činili sječući more pramcima i propelerima. Sasvim da su brodovi polagano vozili, ta se tjeskobna buka nekako povećala, jer se u prostoru među brodovima stvarala nekakva akustika, koja je povećavala buku kao u nekoj velikoj dvorani. Narod se na našem brodu sručio na jednu stranu od broda, jer su svi željeli bolje vidjeti.

* * *

Naš iseljenik g. Josip Splivalo iz San Francisca, Cal., prijatelj našeg mora poslao je našem Klubu pomoraca razne knjige i slike, koje nam je uručio zapovjednik M/b »Gundulić« Kap. Kruno Bonačić. Naš veliki motornjak nalazio se je na putu oko svijeta, te se je na tom putoputovanju zaustavio također i u San Franciscu, gdje je g. Splivalo posjetio brod i poslao nam dar. U jednom od tih brojeva osvrnuti ćemo se posebno na ovo putovanje oko svijeta a ovu priliku koristimo da se g. Splivalu iskreno zahvalimo.

Uredništvo

* * *

Naš ugledni iseljenik g. Vicko Splivalo u Kaliforniji, brat g. Josipa Splivala uvaženog suradnika našeg časopisa, dao je ponovno oduška svojim patriotskim osjećajima, poslavši na dar Pomorskom muzeju JAZU u Dubrovniku nekoliko vrijednih knjiga i time obogatilo muzejsku knjižnicu najnovijim izdanjima stručne literature.

Ova primova muzejskog iknjižnog fonda dobro će doći našim modelarima brodova a naročito đacima Više pomorske škole za njihove diplomatske radnje.

Direkcija Pomorskog muzeja JAZU u Dubrovniku najsrdačnije zahvaljuje i ovim putem g. Vicku Splivalu na njegovoj darežljivosti.

Direkcija Pomorskog muzeja JAZU